

Kortlagning auðlinda ferðaþjónustu á Íslandi

Grundvöllur vöruþróunar

Edward H. Huijbens

Fyrir sumarið 2011 hófst undirbúningur að fjögurra ára verkefni sem snýr að kortlagningu auðlinda íslenskrar ferðaþjónustu. Verkefnið byggir á frumraun sem unnin var af ráðgjafateymi í Þingeyjarsýslum 2007 til 2008 (sjá Hull og Huijbens, 2011). Á grunni þeirrar reynslu stendur til að ráðast í ítarlega úttekt á auðlindum og innviðum ferðaþjónustu á landinu öllu í samvinnu við lykilhagsmunaaðila. Þessi úttekt snýr að náttúru- og menningargæðum í þágu ferðaþjónustu, þjónustu- og samgönguinnviðum og mannauð hvers svæðis. Í verkefninu eru þessir þættir kortlagðir í landfræðileg upplýsingakerfi (LUK), með svipuðum hætti og gert hefur verið á hálendissvæðum í tengslum við vinnu vegna landnýtingaráætlunar fyrir ferðamennsku þar (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2010a; Anna Dóra Sæþórsdóttir og Rögnvaldur Ólafsson, 2010a, 2010b). Með hagnýtingu landfræðilegrar upplýsingatækni er ferðaþjónustu gert kleift að tjá hagsmuni sína með tækjum skipulags og landnýtingar hér á landi og er markmið heildarverkefnisins að gera áætlanagerð í ferðaþjónustu mögulegt að fylgja markmiðum nýrra skipulagslaga um samþætta áætlanagerð, sem er grunnur landsskipulagsstefnu (Skipulagslög nr. 123/2010). Grundvöllur þess er þó gagnaöflun. Verkefnið snýst þannig um að hnitsetja valda áfangastaði og þjónustuveitendur og skrá í grunninn og hann síðan kynntur heimaþólki myndrænt á röð rýnifunda.

Þessi grein snýr sérstaklega að fundum með heimaþólki og hagsmunaaðilum ferðaþjónustu á hverju svæði, en horfir hvorki til landskipulags né áætlanagerðar heldur vöruþróunar. Er markmiðið að skilja hvernig myndræn framsetning auðlinda ferðaþjónustu nýtist í rýnihópavinnu til vöruþróunar í ferðaþjónustu. Landfræðileg upplýsingakerfi gefa möguleika á að leggja saman kort og gera samanburð milli einstakra gagnasafna og korta. Þannig er LUK ómetanlegt þegar kemur að vöruþróun í ferðaþjónustu, þar sem hægt er að átta sig á vægi og gildi aðdráttarafls og þjónustu sem er fyrir hendi og hvernig það er samansett með tilliti til innviða, mannauðs og menningar- og náttúrugæða. Jafnframt má nota gögnin til að skoða hvar vantar að skilgreina aðdráttarafl eða byggja upp þjónustu. Á grunni úttektarinnar er þannig mögulegt að þróa vörupakka sem byggja á sérstöðu hvers svæðis.

Greinin er í þremur hlutum. Fyrst er fjallað um forsendur gagnaöflunarinnar og hvernig nýta má kort og myndrænar upplýsingar til rýnihópavinnu er kemur að skipulagi landnýtingar og greiningu tækifæra fyrir ferðaþjónustu. Næst er fjallað um hvernig skipulagi rýnihópavinnu var háttað í Rangárþingi, en það er fyrsta svæðið þar sem ráðist verður í verkefnið haustið 2011. Að lokum verða teknar saman nokkrar helstu niðurstöður.

Þegar skilja skal það sem landið býður ...

„... það er nú vitað, að það að skipuleggja í þágu ferðamála er meira list en nákvæm vísindi“

(Gunn, 2002, bls. 123)

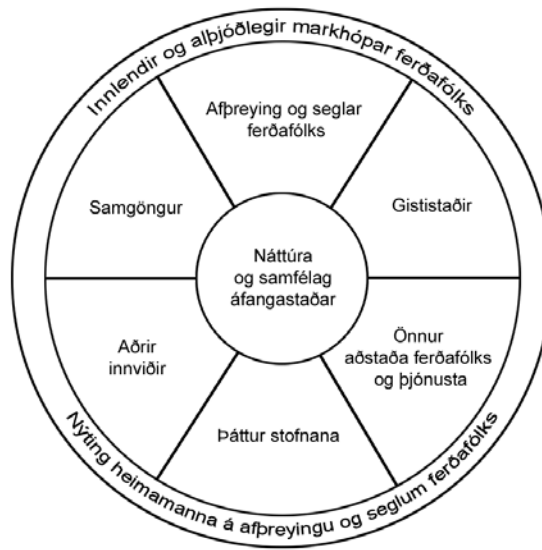
Þróun ferðaþjónustu á Íslandi er nokkuð vel þekkt og hafa meðal annarra Jóhannesson, Huijbens og Sharpley (2010), Jóhannesson og Huijbens (2010) og Anna Dóra Sæþórsdóttir (2010b) fjallað vandlega um grunnbreytur, vöruþróun og viðleitni stjórnvalda til að stýra ferðamálum undanfarna áratugi (sjá einnig Huijbens, Jóhannesson og Jóhannesson, í prentun). Auk þess er nokkuð vel skjalfest hvað það er sem laðar ferðafólk til landsins en Anna Dóra Sæþórsdóttir (2010b, bls. 29) segir:

Ferðaþjónustu á Íslandi einkennir mikill áhugi gesta á að horfa á, leika í og njóta náttúru. Ferðaþjónustan snýst um að fara til hinna ýmsu áfangastaða náttúru, svo sem fjalla, jökla, eldfjalla, hraunbreiða, goshvera, eyðimarka, áa, fossa og stranda sem og víðerna hálendis ...

Jafnframt bendir hún á að:

... þar til nú hefur einkennt áfangastaði í íslenskri náttúru að þar eru takmarkaðir innviðir og lítil vöru/þjónustuvæðing og eru þeir í raun vanþróaðir er kemur að afþreyingu og ferðamennsku. Með fjölgun ferðafólks til landsins síðustu ár hefur þetta þó breyst og fjárfest hefur verið í vegabótum, bílastæðum, klósettum, stígum og gestamóttökuhúsum.

Á árinu 2011 kom nokkur kippur í fjárfestingu á innviðum þegar umhverfisráðherra ákvað á vordögum að setja 42 milljónir í nauðsynlegt viðhald vinsælustu áfangastaða. Einnig liggur fyrir Alþingi að samþykkja lög um Framkvæmdasjóð ferðamannastaða (Þingskjal 508, 2010-2011), sem ætlað er að efla möguleika Ferðamálastofu umtalsvert þegar kemur að framkvæmdum við innviði áfangastaða á landinu. Grundvöllur allra slíkra framkvæmda er skipulag, en eins og Gunn (2002) bendir á, og vísað er til í upphafi, er skipulag þegar kemur að ferðaþjónustu list, frekar en nákvæm vísindi. Eins og annað skapandi starf byggir skipulag á umgjörð og aðstæðum sem skapa forsendur skipulagsins, einhverskonar jarðveg ef svo mætti að orði komast. Meginuppistaðan í þeim jarðvegi sem íslensk ferðaþjónusta sprettur úr er náttúra landsins, það er að ferðaþjónusta byggir vörur sínar að mestu á upplifun af náttúru eins og náttúruöflin skópu hana. Þannig er hún kjarni þess sem áfangastaðir hafa að bjóða í samspili við mannauðinn sem byggir þjónustu í kringum hana. Þessir tveir þættir eru fyrir miðju í líkani Inskeeps (1991) og sett er fram á mynd 1. Á henni má sjá hvernig aðrir þættir skipulags og framkvæmda á áfangastöðum á Íslandi hverfast um þessa meginuppistöðu.

Mynd 1. Þættir skipulags á áfangsstöðum ferðafólks / (Inskeep, 1988, 1991, bls. 39)

Eins og sjá má á mynd 1 eru þættir eins og samgöngur, aðrir innviðir, þáttur ýmissa stofnanna s.s. fyrirtækja og opinberra aðila, aðstaða og þjónusta við ferðafólk það sem flokka mætti almennt undir ferðaþjónustu. Seglar og afbreyting sem í boði er hinsvegar aðdráttarafl ferðaþjónustu á hverju svæði. Seglar eru sterkasti þátturinn fyrir hvern áfangastað, þeir eru aðdráttarafl sem dregur gesti til staðarins, það sem örvar þá og er ætlað að veita þeim ánægju. Þetta aðdráttarafl getur verið með öllu manngert, líkt og til dæmis í Adrenalíngröðinum eða Eden í Hveragerði, eða fullkomlega náttúrulegt, t.d. Hvannadalshnjúkur. Hvað er aðdráttarafl hverju sinni er afar menningarbundið og huglægt. Aðdráttarafl verður m.ö.o. til í hugum fólks. Því er það hvernig annarsvegar heimafólk og hinsvegar gestir meta og skynja það sem í boði er að finna yst í hring Inskeeps (1991) á mynd 1. Samvirkni þeirra þátta sem sýndir eru á mynd 1 er það sem hafa þarf í huga við skipulag áfangastaða og þannig verður til það sem kalla má „ferðavaran“ fyrir einstaka áfangastaði. Ef horft er til kjarnans í aðdráttaraflí Íslands benda Hall og Boyd (2005, bls. 4) þannig á að:

Nýsköpun í náttúruferðamennsku þarf að skilja í samhengi við víðara náttúrulegt umhverfi, samfélag og menningu, pólitík og hagkerfi sem skapa skilyrði hennar og vöruþróunar.

Eins og sagði að ofan í inngangi byggir grein þessi á vinnu við að skilgreina og kortleggja auðlindir íslenskrar ferðaþjónustu í landfræðileg upplýsingakerfi (LUK). Er slík kortlagning grunnur frekari vinnu við skipulag og landnýtingu en einnig við að skilja hvað telst til „ferðavöru“ hvers svæðis. Á flestum svæðum landsins er vel þekkt hvað telst til helstu segla og er hægt að átta sig á því gegnum vönduð störf Ferðafélags Íslands í árbókum félagsins, í skýrslu Elíasar Gíslasonar og Valtýs Sigurbjarnasonar (2002) og ýmsa stefnumótunar- og skipulagsvinnu heimafólks í héraði. Það sem vantar upp á þá mikilvægu vinnu er samræming á öflun gagnanna, kortlagning þeirra og geymsla og viðhald sem tryggir uppfærslu, aðgengi og notagildi. Það sem vantar ekki síst er aðferð til að vinna með þessar upplýsingar og er það efni næsta hluta.

Að nota LUK í samskiptum

„... ágreiningur um landnotkun snýst meira um gildismat beldur en staðreyndir“

(McIntyre, Moore og Yuan, 2008, bls. 658, vitnað til Yankelovich, 1991)

Í skipulagsvinnu í ferðamálum hefur verið horft til LUK í þeirri trú að þessi tækni auðveldi fólki ákvarðanatöku með því að gera sýnilega alla þá flóknu ferla sem hafa áhrif á þróun áfangastaða. Fjallað hefur verið um hvernig LUK getur nýst við mat á ástandi áfangastaða ferðafólks í viðkvæmum vistkerfum (Grêt-Regamey, Walz og Bebi, 2008) og samspili við fámenn samfélög (de Chazal, Quétier, Lavorel og van Doorn, 2008), sem og almennt í skipulagi sem tekur mið af sjálfbærni (Boers og Cottrell, 2007) og þegar þarf að þætta saman hagsmuni ólíkra aðila við landnotkun (Sandström o.fl., 2003). Í íslensku samhengi má nefna vinnu Rannveigar Ólafsdóttir og Runnström (2009; 2011) sem snýr að mati á umhverfisálagi vegna ágangs ferðafólks. Þannig hefur ekki skort á að tæki kortlagningar séu nýtt við allskyns afmörkuð verkefni í skipulagi ferðamála og eins og Lew (2007) bendir á, er umræða um skipulag og áætlanagerð í ferðaþjónustu yfirleitt tæknilega vel á veg komin. Hinsvegar skortir að hans mati umræðu um gildi og hvert skuli stefna og fyrir hvern. Þannig einskorðast umræðan oft við tæknileg úrlausnarefni og sýn hagsmunaaðila einungis og þá oft aðeins þeirra sem eiga rekstrarhagsmuni. Skipulagshugsunin einkennist af hagnýtri rökvísi sem gerir ráð fyrir rökréttri hegðun, ótakmarkaðri þekkingu og getu til að leysa vandamál, að hægt sé að bera kennsl á allar mögulegar sviðsmyndir og að allar breytur og staðreyndir séu hinar endanlegu. Hún er þannig í anda samskiptarökvísi Habermas (1993) og virðist sem skipulag í ferðamálum snúist oftar en ekki um tæknileg vandkvæði þess að koma hinni hagnýtu rökvísi við.

LUK hefur einnig verið lofað fyrir að gera öllum kleift að gera sér grein fyrir áskorunum sem upp geta komið í skipulag ferðamála. Því hefur einnig verið horft til LUK í þeirri trú að þessi tækni auðveldi fólki þátttöku ákvarðanatöku. Með gagnrýni Lew (2007) í farteskinu og það sem að ofan er sagt greinir Carver (2001) styrkleika, veikleika, ógnanir og tækifæri við breiðari þátttöku almennings í þekkingarsköpun og ákvarðanatöku með LUK (tafla 1). Í grunninn er þátttaka almennings í LUK (*Public Participation Geographical Information Systems*) vandkvæðum bundin þar sem LUK er dýr hugbúnaður sem krefst mikillar kunnáttu til að beita og er yfirleitt aðeins á færi helstu sérfræðinga. Í reynd er notkun LUK þannig oftast aðeins í höndum reyndra sérfræðinga og almenningur á ekki gott með að koma þar að (Pickles, 1995). Þannig skapast ójöfn valdahlutföll í samskiptum sem t.d. Eadens o.fl. (2009) lýsa þannig að þeir utanaðkomandi sérfræðingar sem koma inn í samfélög geta vakið vonir heimafélks um að nú verði allur þeirra vandi leystur.

Tafla 1. SVÓT greining á LUK og þátttöku almennings (PPGIS) (Carver, 2001)

Styrkleikar	Veikleikar	Ógnanir	Tækifæri
Fólk vill almennt vera upplýst	Færni og skilningur er nauðsynlegur og ekki víst að allir búi yfir því með sama hætti	Skortur á trausti í samskiptum, sérstaklega við opinbera aðila	Eflir möguleika á samskiptum
Ákvarðanataka í rými byggir í dag á LUK	Þeir sem ekki geta verða enn einangraðri frá ákvarðanatöku	Ójöfn valdahlutföll í samskiptum	Ábyrgð á ákvarðanatöku verður rekjanleg og sýnileg
Þekking heimafólks á eigin svæðum eflir LUK	Almannaálit er viðkvæmara fyrir skekktu óvissu- og áhættumati	Hætta á að einstaklingar með ákveðnar skoðanir eða skýr markmið taki yfir vinnuferlið	Fleiri geta tekið þátt
Kort miðla mikið af upplýsingum	LUK getur ekki náð utan um hughrif eða upplifun af stað	Mest er ógnin af sinnuleysi eða deyfð almennings og að fólk sjái ekki tilgang í að taka þátt	Þróun notendavænni viðmóta fyrir æ flóknari upplýsingar
Aukin þátttaka borgara fylgir Árhúsasamþykkt SP frá 2001			Kortið sem viðmót eða flötur samskipta

Þrátt fyrir galla eru ótvíræð tækifæri í LUK, einkum það að kortið getur orðið viðmót eða flötur samskipta (feitletrað í töflu 1). Hasse og Milne (2005) tala um hvernig nýta megir LUK í samvinnu við heimafólk í skipulagi ferðamennsku á Nýja Sjálandi. Þeir vilja blanda saman hugmyndum um þátttöku lýðræði og tækni LUK, og kalla á ensku: *Participatory Approach and Geographical Information Systems* eða PAGIS. Þeirra markmið var að virkja heimafólk í gagnaöflun og fá það til að bera kennsl á auðlindir ferðaþjónustu á kortum og myndum sem svo væru hnitsett í LUK. Vandinn sem þeir fengust við fólst í því að gera sýnilegt með einhverjum hætti það huglæga mat sem gildi áfangastaða óhjákvæmilega er, til að takast á við einn veikleikan í notkun LUK. Með svipuðum hætti tala McIntyre o.fl. (2008) um svæðaafmörkun byggða á gildismati (*spatial valuation zones*) þegar virkja skal þekkingu og mat heimafólks í kortlagningu auðlinda ferðaþjónustu. Dæmi um þetta væri víðernisrófið (*wilderness continuum*) sem notað hefur verið hér á landi í mati á eiginleikum hálendis (Anna Dóra Sæþórsdóttir og Rögnvaldur Ólafsson, 2010a, 2010b).

Til að nýta kortið sem best sem flöt samskipta þarf að virkja heimafólk til að rýna þau og skilgreina hvað heyrir til auðlinda þess svæðis, sem unnið er á hverju sinni. Til þess er hægt að nota ramma Inskeeps (mynd 1) sem einskonar þemalykil er kemur að því að flokka og gera skil þessum auðlindum. En til að nýta kortlagðar auðlindir í vörubróun þarf að fá fram skoðanir heimafólks og hagsmunadila á því sem skilgreint hefur verið sem auðlind.

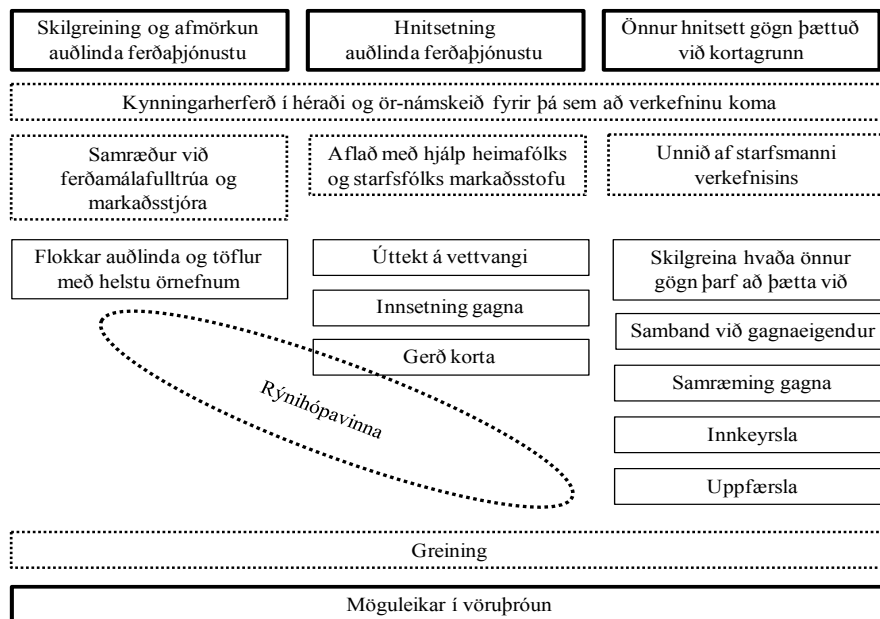
Þátttaka forsenda vörupróunar

Þátttaka almennings er forsenda allrar þróunar á áfangastað. Því þarf að búa svo um að;

Fólk [fái] rými og frelsi til að kanna ákvarðanavandann og geta búið til eigin túlkningar (stafrænar, í rýminu eða annað) sem sýna þeirra eigin sýn eða afstöðu til vandans. Tæki til ákvarðanatöku sem byggja á LUK þurfa því að gefa tækifæri á því að hagsmunaðilar kanni vandann með fyrirbyggjandi upplýsingum, prófi sig áfram með mögulega lausnir, geti skoðað hugmyndir annarra, myndað eigin skoðanir og deilt þeim víðar (Carver, 2001, bls. 64).

Áskorun þeirra sem eiga við skipulag í ferðamálum snýr þannig að því að þekking er ekki fullkomin, fólk hegðar sér ekki rökrétt og aðstæður eru þröngar og áhrif á ferlið oft ófyrirsjáanleg. Lew (2007) talar um að vinnu við skipulag þurfi því að miða við aðstæðubundna rökvísi, sem ólíkt hinni hagnýtu rökvísi gerir grein fyrir hvernig sá sem leiðir vinnuna er um leið þátttakandi í að móta markmið og stefnu og mótast sjálfur af þeirri vinnu, og þarf því að taka þá ábyrgð sem því fylgir (Massey, 2004). Birtingarmynd þessara hugmynda í opinberri stefnu hér á landi er það sem kallað hefur verið „samskiptaskipulag“ í takt við áherslur sjálfbærrar þróunar (Tinna Haraldsdóttir, 2010). Samkvæmt því er aðkoma sem flestra að ferli ákvarðanatöku mikilvæg og að sem flestar raddir fái að heyrast.

Mynd 2 lýsir því vinnuferli sem stillt hefur verið upp í samhengi þess verkefnis sem lýst var í inngangi og fjallað er um að hluta til hér.

Mynd 2. Vinnuferli kortlagningar auðlinda ferðaþjónustu á Íslandi (Sandström o.fl., 2003, bls. 559)

Eins og sjá má myndinni er töluverður aðdragandi að gerð korta sem nýtast í þá rýnihópavinnu sem síðar verður lýst. Sá aðdragandi felur í sér þátttöku heimafélks með ýmsu móti þar sem auðlindir eru skilgreindar og þær settar í flokka og inn í LUK. Þegar kortin liggja fyrir þarf að nýta þau til að setta ólík sjónarmið um hvernig ferðaþjónusta skuli þróast. Raymond og Brown (2007) byggðu á hugmyndum Dredge (1999) um hvernig skipuleggja mætti kjarna, þar sem um væri að ræða samþætt aðdráttarafl og þjónustuframboð og mátu svo afstöðu gesta og heimafélks til hvar hægt væri að þróa slíka kjarna með því að nota kort. Í svipuðum anda tala Hall, Chipeniuk, Feick, Leahy

og Depardaye (2010) um hvernig virkja megi fólk til að takast á við gögn sem sett eru fram á kortum með því að nota deilihugbúnað í kortagerð, en hann krefst reyndar oft svipaðrar tækni getu og LUK. Því bæta þeir við mikilvægi þess að til staðar sé vefviðmót, sem allir hafi aðgang að og geta sett fram sína sýn (e. *user volunteered geographic information*). Í rannsókn Hall o.fl. (2010, bls. 778-779) komust þeir að því að:

Ferlið greiðir fyrir samvinnu gegnum endurtekna fínþússun upplýsinga sem einstaklingar hafa lagt til gegnum samstillta eða ósamstillta samræðu. Að endingu, getur umræða sem byggist á rýningu korta leitt til sameiginlegs skilnings á staðbundnum áskorunum, verufræða og þekkingu á skilyrðum tengsla í rýminu.

Lykilinn í því ferli sem lýst er að ofan (mynd 2) er því að sama fólknið af svæðinu kemur að vinnunni frá upphafi til enda. Þetta fólk á þátt í öflun gagnanna, hnitsetningu, úrvinnslu og greiningu gegnum rýnihópana. Þannig er tryggt að lykilþáttur í samskiptaskipulagi sé í heiðri hafður en það er að þeir sem skipulagið nota skilji þau gögn sem liggja því til grundvallar og treysti þeim (Sandström o.fl., 2003). Utanumhald um kortlagninguna er sérstaklega mikilvægt til að tryggja að unnið sé eftir ákveðinni forskrift sem tryggir gæði gagna, samrýmanleik og möguleika á að viðhalda gegnum LUK. Þannig fær heimafolk ekki aðeins færi að komast í snertingu við þær upplýsingar sem aflað er, heldur og að móta þær í samræmi við sína afstöðu og segja sína sögu með kortum. Þetta er vissulega ný nálgun á skipulagsvinnu sem margir eru byrjaðir að skoða nú (Elwood, 2008; Li, Dragicevic og Veenendaal, 2011) og er hugmyndin hér að vinnan verði nýtt í vöruþróun.

Rýnihópavinna í Rangárbíngi og Mýrdal

„... það snýst meira um að byggja, ekki að ganga út frá því að allir séu sammála“

(Massey, 2007, bls. 192)

Massey (2007) veitir innsýn í hvernig staðir eru margbrotnir og ósamstæðir og einmitt ekki stað-bundnir, heldur í raun opnir út á við. Það felur í sér að til að taka ákvarðanir þarf að horfa til margbreytileika staða og túlkunar og upplifunar á þeim, um leið og horft er til utanaðkomandi áhrifa, og það hvernig ákvarðanir á stað virka út á við og inn. Með öðrum orðum; við ákvarðanatöku um skipulag eða vöruþróun þarf með einhverjum hætti að fá fram sjónarmið sem ólíkastra hagsmunaaðila um hvað staður hefur að bjóða, en og að bjóða þeim hagsmunaaðilum sem fyrir eru að setja saman nýjar hugmyndir og samstarfsáætlanir. Mynd 2 lýsir því vinnuferli sem í verkefninu felst en rýnihópavinna er lokahnykkur og lykilþáttur fyrir vöruþróun.

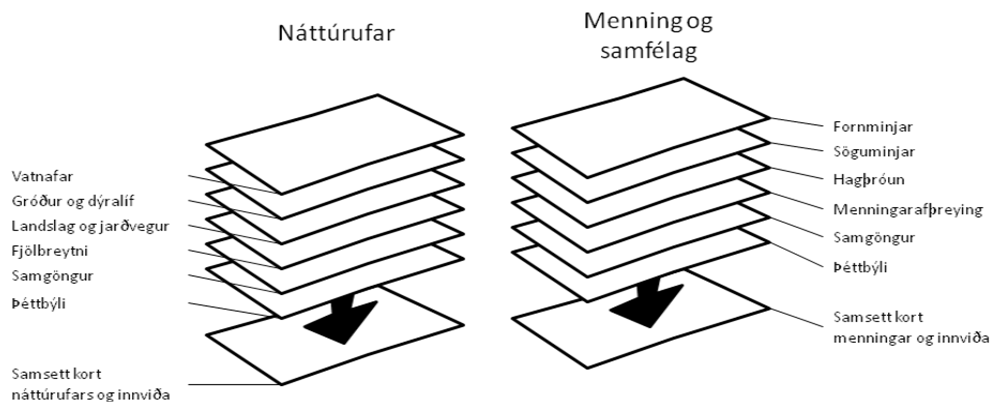
Rýnihópar virka vel til að koma á samtali milli fólks um tiltekin málefni, en í þessu tilfelli var horft til fólks sem hafði bæði áhuga eða beina hagsmuni af ferðaþjónustu og var með skráð lögheimili á svæðinu (Veal, 2006). Helsta áskorun við rýnifundi er að fá fólk til að mæta, því var fyrsta verk að koma í umferð almennum upplýsingum um hvað til stæði í héraðsfréttamiðla til að vekja umræðu og umtal og reyna þannig að kveikja áhuga. Til að hreyfa við fólk voru kort sem til voru af jarðfræði auðlindum svæðisins notuð, en þau höfðu verið unnin í tilefni umsóknar um stofnun jarðminjagarðs á hluta svæðisins.

Þegar að eiginlegum rýnifundi kemur benda Crang og Cook (2007) á að hafa þarf í huga samsetningu hópsins og hvaða andi mögulega geti skapast í umræðunum. Þannig þarf að horfa til þess hvaða fólk er raðað saman, hve margir eiga að vera í hóp og hve lengi. Með það að leiðarljósi voru haldnir þrír rýnihópafundir opnir öllum á svæðinu; einn vestan Mýrdalsjökuls, einn undir honum og einn austan. Hverjum þessara funda var framhaldið með smærri fundum á skrifstofum hvers sveitarfélags, þar sem þeir sem skráðu sig á opnum fundum gátu komið.

Þegar kom að eiginlegum rýnihópafundum var þremur skrefum fylgt sem Hall o.fl. (2010) lýsa í framkvæmd rýnifunda með kort:

- Gefa fólki færi á að benda á það sem það telur mikilvægast af auðlindum
- Bæta við athugasemdum um auðlind, félagslegt mikilvægi, ógnanir og tækifæri sem hafa þarf í huga
- Koma af stað samræðu í framhaldinu hvernig má bæta og breyta það sem fram hefur komið

Fundunum var stýrt af starfsmanni Rannsóknamiðstöðvar ferðamála auk aðstoðarmanns sem jafnframt hafði unnið að því að hnitsetja gögnin í LUK. Stuðst var við fastmótaðar spurningar um hvað fólk taldi til mikilvægustu auðlinda og þar sem fólk var beðið að lýsa mikilvægi þeirra auðlinda og hvaða ógnanir og tækifæri hafa þarf í huga. Að auki sýndi aðstoðarmaður gegnum Google Earth möguleika sem fólust í því að raða saman ólíkum kortum (mynd 3). Slík samröðun byggir t.d. á hugmyndum Eadens o.fl. (2009) sem nýttu sér yfirlögn ólíkra korta til að greina skörun og árekstra ólíkra hagsmuna í Abaco þjóðgarðinum á Bahama. Samhliða því og með því að taka inn tíma einnig, það er ólíka notkun ferðafólks eftir árstíðum, voru kortin einnig notuð til að greina tækifæri til þróunar innviða og afþreyingar fyrir ferðaþjónustu sem um leið tekur tillit til mögulegra árekstra. Þannig nefna Eadens o.fl. (2009) að umhverfisverndarsinnar lögðu áherslu á verndun páfagauks sem hafði helgað sér ákveðið svæði til að verpa á ákveðnum tímum, sem hægt var að horfa til þegar leiðir fyrir ferðafólk voru skilgreindar.

Mynd 3. Dæmi um kortasamsetningar í vöruþróun (Gunn, 2002, bls. 194)

Þannig voru kort, sem unnin höfðu verið í LUK af auðlindum ferðaþjónustu á svæðinu kynnt á fundunum þremur og í kjölfar hvers þeirra var aðgengi að kortunum opið í gegnum forritið MapChat 2 í tvær vikur og aðgengi auglýst innan þess hóps sem skráði sig á opnu fundunum, til að tryggja að ekki kæmust margir utan svæðis í vinnuna. Á þessum tveimur vikum var fólki gert mögulegt að merkja inn á kortin, teikna og strika og leggja þau saman með ýmsum hætti til að bæta við hugmyndum og eigin afstöðu um það sem fram kom á upprunalegum rýnifundi hvað varðar þróun ferðavöru. Fólki til halds og trausts var starfsfólk RMF, sem hafði haldbæra þekkingu á forritinu, netviðmóti þess og hvað þar væri að finna. Sami hópur fólks hittist svo að þessu loknu á fundi á skrofstofu viðkomandi sveitarfélags.

Fólki voru gefnar leiðbeiningar um hvernig það gæti skilgreint sínar áherslur í MapChat. Raymond o.fl. (2009) horfðu til þess hvaða auðlindir á hverju hinna einstöku korta menn meta hæst og reyndu að nota þau helst þegar kort eru lögð hvert yfir annað. Á svipaðan hátt var fólk beðið um að leggja mat á hvað helst einkenndi svæðið og nota það auðlindakort sem grunn að samþættingu til að byrja með. Síðan var fólk beðið um

að leggja mat á þjónustuframboð sem ætti að vera til staðar og var settur rammi svipaður þeim sem Raymond og Brown (2007) notuðu í Otway í Ástralíu (tafla 2).

Tafla 2. Áherslur í þjónustuframboði (Raymond og Brown, 2007; Inskeep, 1991)

Áherslur í vörupróun	Lýsing	Tákn	Mikilvægi
Enginn uppbygging skal eiga sér stað hér	Staður merktur með þessu tákn á að vera laus við allt þjónustu framboð og innviði	X	1 til 5
Gistiþjónusta	Byggja skal gistingu hér, fólk beðið um að skrifa við hvaða tegund	Δ	1 til 5
Önnur þjónusta	Hér má þróa þjónustumiðstöð, svo sem bensín- og veitingasölu, matvörubúð eða afþreyingu	O	1 til 5
Mikilvægur segull	Hér skal merkja áhugaverðan stað og koma fyrir upplýsingum og leiðarvísunum	Ω	1 til 5

Vörupróun með LUK

Niðurstöður vinnu í Rangárþingi og Mýrdal liggja ekki fyrir þegar þetta er skrifað og of langt mál er að fara að telja saman allt sem heimafolk mat til mikilvægra segla og hvar það sá fyrir sér uppbyggingu ólíkrar þjónustu. Það sem hægt er að segja til um á þessu stigi er hvernig kortin og þau gögn sem aflað var í samvinnu við heimafolk og sett fram með LUK hvöttu mjög til þátttöku fólks í umræðu. Sú umræða var til muna frjórri en hefðbundinn hugarflugsfundur þar sem þau atriði sem ferðavaran er samsett úr voru öllum mun sýnilegri og auðskiljanlegri (tafla 1 og mynd 3). Með því að þessi umræða var á grunni afla sem sett voru fram í LUK og niðurstöður umræðnanna munu fara inn í þessi sömu gögn og kort verður jafnframt hægt að koma hugmyndum um ferðavörur inn í umræðu um skipulag ferðamála á svæðinu sem og skipulag almennt. Með því eru hugmyndir ferðaþjónustu aðila um hvernig þeir vilja útfæra sína þjónustu, það er þróun á hinni eiginlegu ferðavöru komnar skrefi nær því að raungerast, þar sem forsenda þess er sátt yfirvalda og heimafélks, náttúru og ferðafólks.

Mikilvægt er að gera sér grein fyrir hlutverki LUK í þessu samhengi. Með því að hafa gögnin í LUK er tryggt að ferðaþjónusta geti átt í samskiptum við aðra hagsmunaaðila í skipulagi, sem allir nota LUK til að tjá hagsmuni sína (Sandström o.fl., 2003). Þar sem ferðaþjónustan er í eðli sínu margbrotin og flókin atvinnugrein þar sem margir ólíkir hagsmunir þurfa að eigast við er gagnkvæmur skilningur lykill að góðri ferðavöru. LUK og framsetning á kortum er liður í að tryggja þann gagnkvæma skilning hagsmunaaðila í ferðaþjónustu og annarra sem nýta vilja auðlindir landsins.

Áskorunin í framhaldinu felst í að færa þær upplýsingar og ferðavörur sem fólkið í héraði skilgreindi upp á form LUK og viðhalda þessum upplýsingum þar. Til að LUK þjóni tilgangi sínum verður að uppfæra gögnin (Sandström o.fl., 2003). Hvernig aðgengi fólks að þessum upplýsingum verður tryggt og gæðum þeirra viðhaldið er þannig það sem hagsmunaaðilar þurfa að ná sáttum um næst svo vinnan verði ekki aðeins tilfallandi í þetta eina skiptið.

Heimildir

- Anna Dóra Sæþórsdóttir. (2010a). Tourism struggling as the wilderness is developed. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10, 334-357.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir. (2010b). Planning nature tourism in Iceland based on tourist attitudes. *Tourism Geographies*, 12, 25-52.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir and Rögnvaldur Ólafsson. (2010a). Nature tourism assessment in the Icelandic master plan for geothermal and hydropower development. Part I: Rapid evaluation of nature tourism resources. *Journal of Heritage Tourism*, 5, 311-331.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir and Rögnvaldur Ólafsson. (2010b). Nature tourism assessment in the Icelandic master plan for geothermal and hydropower development. Part II: Assessing the impact of proposed power plants on tourism and recreation. *Journal of Heritage Tourism*, 5, 333-349.
- Boers, B. og Cottrell, S. (2007). Sustainable tourism infrastructure planning: A GIS-supported approach. *Tourism Geographies*, 9, 1-21.
- Carver, S. (2001). The future of participatory approaches using geographic information: developing a research agenda for the 21st century. *URISA Journal*, 15(1), 61-71.
- de Chazal, J., Quétier, F., Lavorel, S. og van Doorn, A. (2008). Including multiple differing stakeholder values into vulnerability assessments of socio-ecological systems. *Global Environmental Change*, 18, 508-520.
- Crang, M. og Cook, I. (2007). *Doing ethnographies*. London: Sage.
- Dredge, D. (1999). Destination place planning and design. *Annals of Tourism Research*, 26, 772-791.
- Eadens, L. M., Jacobson, S. K., Stein, T. V., Confer, J. J., Grape, L. og Sweeting, M. (2009). Stakeholder mapping for recreation planning of a bahamian national park. *Society and Natural Resources*, 22, 111-127.
- Elías Gíslason og Valtýr Sigurbjarnarson. (2002). *Auðlindin Ísland – ferðapjónustusvæði*. Reykjavík: Ferðamálaráð.
- Elwood, S. (2008). Volunteered geographic information: Future research directions motivated by critical, participatory, and feminist GIS. *GeoJournal*, 72, 173-183.
- Grêt-Regamey, A., Walz, A. og Bebi, P. (2008). Valuing ecosystem services for Sustainable landscape planning in alpine regions. *Mountain Research and Development*, 28, 156-165.
- Gunn, C. A. (2002). *Tourism planning*. New York: Routledge.
- Habermas, J. (1993). Örlög hjarta samtímans. *Skírnir*, 167, 406-412.
- Hall, C. M. og Boyd, S. (ritstjórar). (2005). *Nature-based Tourism in Peripheral Areas*. Bristol: Channel View Publications.
- Hall, G. B., Chipeniuk, R., Feick, R. D., Leahy, M. G. og Deparday, V. (2010). Community-based production of geographic information using open source software and Web 2.0. *International Journal of Geographical Information Science*, 24, 761-781.
- Hasse, J. C. og Milne, S. (2005). Participatory approaches and geographical information systems (PAGIS) in tourism planning. *Tourism Geographies*, 7, 272-289.
- Huijbens, E., Jóhannesson, H. og Jóhannesson, G. Þ. (í prentun). Clusters without content. *Scandinavian Journal of Public Administration*.
- Hull, J. S. og Huijbens, E. (2011). A participatory approach to planning using geographic information systems: A case study from northeast Iceland. Í D. Dredge og J. Jenkins (ritstjórar), *Stories of Practice: Tourism Planning and Policy* (bls. 227-248). Farnham: Ashgate.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An integrated and sustainable development approach*. Hoboken: Wiley.
- Inskeep, E. (1988). Tourism Planning: an emerging specialisation. *Journal of the American Planning Association*, 54, 360-372.
- Jóhannesson, G. T. og Huijbens, E. (2010). Tourism in times of crisis: Exploring the discourse of tourism development in Iceland. *Current Issues in Tourism*, 13, 419-434.

- Jóhannesson, G. T., Huijbens, E. og Sharpley, R. (2010). Icelandic tourism: Past directions – future challenges. *Tourism Geographies*, 12, 278-301.
- Lew, A. A. (2007). Tourism planning and traditional urban planning theory: Planners as agents of social change. *Leisure/Loisir: Journal of the Canadian Association of Leisure Studies*, 31, 383-392.
- Li, S., Dragicevic, S. og Veenendaal, B. (ritstjórar) (2011). *Advances in web-based GIS, mapping services and applications*. London: Taylor Francis.
- Massey, D. (2004). Geographies of responsibility. *Geografiska annaler: Series B. Human geography*, 86, 5–18.
- Massey, D. (2007). *World City*. Cambridge: Polity Press.
- McIntyre, N., Moore, J. og Yuan, M. (2008). A place-based, values-centered approach to managing recreation on canadian crown lands. *Society and Natural Resources*, 21, 657-670.
- Pickles, J. (ritstjóri) (1995). *Ground truth. The social implications of geographic information systems*. New York: Guilford Press.
- Rannveig Ólafsdóttir og Runnström, M. C. (2009). A GIS based approach to evaluate ecological sensitivity for tourism development in fragile environments. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 9, 22-38.
- Rannveig Ólafsdóttir og Runnström, M. C. (2011). How wild is Iceland? Assessing wilderness quality with respect to nature based tourism. *Tourism Geographies*, 13, 91-109.
- Raymond, C. og Brown, G. (2007). A spatial method for assessing resident and visitor attitudes towards tourism growth and development. *Journal of Sustainable Tourism*, 15, 520-540.
- Raymond, C. M., Bryan, B. A., MacDonald, D. H., Cast, A., Strathearn, S., Grandgirard, A. o.fl. (2009). Mapping community values for natural capital and ecosystem services. *Ecological Economics*, 68, 1301-1315.
- Sandström, P., Pahlén, T. G., Edenius, L., Tømmervik, H., Hagner, O., Hember, L.o.fl. (2003). Conflict resolution by participatory management: remote sensing and GIS as tools for communicating land-use needs for reindeer herding in northern Sweden. *Ambio*, 32, 557-567.
- Skipulagslög* nr. 123/2010
- Tinna Haraldsdóttir. (2010). *Samskipti, völd og skipulag. Hvernig fer það saman? Greining á aðkomu almennings að skipulagsferlinu á vestanverðu Kársnesi, Kópavogi*. Óbirt MAritgerð: Landbúnaðarháskóli Íslands, Umhverfisdeild.
- Veal, A. J. (2006). *Research methods for leisure and tourism. A practical guide*. Harlow: Prentice Hall.
- Yankelovich, D. (1991). *Coming to public judgement: Making democracy work in a complex world*. New York: Syracuse University Press.
- Þingskjal 508. (2010-2011). Frumvarp til laga um framkvæmdasjóð ferðamannastaða. Sótt af: <http://www.althingi.is/altext/139/s/0508.html>

